Verdwalen duidt aan, dat men de rechte weg reeds verlaten heeft en niet in staat is het juiste spoor terug te vinden.

Het scheen, dat hij in zijn angst ter zijde getreden en van het spoor ***afgeweken*** *was. Jan wilde van de aangenomen richting niet* ***afwijken****.*

Waar zij van de weg ***afdwaalden****, zonken zij door de drasse bodem heen. Door de dikke duisternis hadden wij veel moeite om bij elkander te blijven en niet van het overige van het gezelschap* ***af te dwalen****.*

Zij waren in de dichte bossen ***verdwaald****. Het* ***verdwaalde*** *schaap is terecht.*

190. AFZIEN, AFKIJKEN, AFNEUZEN, AFGLUREN, AFLOEREN.

Afzien en **afkijken** betekenen beide, dat men iets leert verrichten door te zien naar een persoon die er in bedreven is.

Afkijken drukt het begrip van opzet en oplettendheid altijd sterker uit dan *afzien*; daarenboven is het meer alledaags en past niet in verheven stijl. *Afzien* wordt zowel in deftige schrijftaal als in de gemeenzame spreektrant gebruikt.

Afneuzen drukt de bijgedachte uit, dat het uit nieuwsgierigheid gebeurt.

Afgluren geeft te kennen, dat het heimelijk geschiedt, dat men iemand een kunst, een handgreep, enz. ontleent door hem te bespieden.

Afloeren duidt aan dat het gebeurt met een arglistig oogmerk.

Vandaar begaf hij zich in de werkplaatsen der ambachtslieden, ***zag*** *hun hunne grepen en handelwijzen* ***af****.* (Fokke) *Ik ben zeer tevreden over alles, wat gij in het huishouden verricht, en ik sta versteld, dat gij uw goede moeder alles zo hebt* ***afgezien****.*

Iemand een goocheltoer ***afkijken****. Ik nam wel eens een proef om te zien, of ik u niet zo het een of ander kon* ***afkijken****.*

Hij verkeerde heel zijn leven als page aan het hof, waar hij alle geheimen ijverig ***afneusde****. Pas op, dat niet iedereen u dat handwerkje* ***afneust****. Dat nieuwsgierig meisje* ***neust*** *alles* ***af****: neem u in acht voor haar.*

Hij wilde mij het kunstje niet leren, maar ik heb het hem stilletjes ***afgegluurd****. Een handgreep van een goochelaar* ***afgluren****.*

Hij laat in zijn fabriek geen bezoekers toe, uit vrees dat men hem het geheim der kunst zou ***afloeren****. Iets van iemand* ***afloeren****. Hij heeft alles* ***afgeloerd****.*

191. ALLE, ELK, IEDER.

De gezamenlijke eenheden, die een hoeveelheid uitmaken.

Alle wordt gebruikt, wanneer men die eenheden als een geheel, als collectief beschouwt.

Elk of **ieder** worden gebruikt, wanneer men die eenheden afzonderlijk wil aanduiden.

Alle *leerlingen waren die dag aanwezig.*

Alle *sloepen lagen gereed,* ***elk*** *bemand met tien of twaalf roeiers.*

Ieder *van ons moet eenmaal sterven.*

192. ALLEEN, EENZAAM, VERLATEN.

Alleen geeft enkel te kennen, dat men zich buiten enig gezelschap bevindt, niemand bij zich heeft.

Eenzaam (van personen gezegd) ziet op de gewaarwording van degene, die niemand bij zich heeft. Wie eenzaam is, gevoelt zich óf ongezellig, onaangenaam, verlaten, ófwel kalm, rustig, ongestoord. De eenzame is altijd alleen; maar wie alleen is, behoeft zich daarom nog niet eenzaam te gevoelen.

Verlaten stelt op de voorgrond, dat men aan zichzelf is overgelaten, van de mensen vergeten.

Ik was de gehele namiddag ***alleen****. Daar hij door zijn toenemende handel haar veel* ***alleen*** *moest laten.*

Hij woonde nog in Den Haag, zeer ***eenzaam****, wegens zijn moeilijk karakter weinig meer gezocht door oude vrienden en bekenden.* (Couperus)

W. ontfermde zich over de arme ***eenzame*** *lijder.*

Hij is van God en de gehele wereld ***verlaten****.*

193. ALLEEN, ENKEL, SLECHTS.

Drukken een beperking van een begrip, van een gedachte uit.

Alleen geeft te kennen, dat het werkwoord, het bijwoord, de bepaling, enz., waarop het betrekking heeft, het enige is wat de spreker bedoelt, m. a. w. dat hetgeen gezegd wordt slechts op dat en op niets anders betrekking heeft.

Enkel heeft vrijwel dezelfde betekenis, maar is sterker; nog sterker is *enkel en alleen*.

Slechts duidt meer de graad, de hoeveelheid aan, en is deftiger.

Zou zij mij ***alleen*** *getrouwd hebben om een vrolijk en onbezorgd leven te leiden? Ik zeide u, dat ik de bittere vernedering wilde ondergaan,* ***alleen*** *uit liefde tot u. Van daarboven* ***alleen*** *kan hulp komen.*

Zijn titel, die ***enkel*** *door arbeid en vlijt werd gewonnen. Er ging* ***enkel*** *nog nu en dan zo'n eenzame mannestap snel voorbij.*

Ik deed het ***enkel en alleen*** *om hem genoegen te doen.*

Ik wilde u ***slechts*** *met een enkel woord laten weten, dat wij gezond zijn. Er was* ***slechts*** *een man in het rijtuig.*

194. ALOM, OVERAL, ALLERWEGEN.

Op alle plaatsen.

Alom wijst de ruimte, die men op het oog heeft, in haar geheel aan.

Overal wijst meer op alle plaatsen, welke binnen die ruimte gelegen zijn.

Allerwegen heeft betrekking op alle plaatsen zowel in engere als ruimere kring; het duidt aan, dat de werking gelijktijdig op alle plaatsen voorkomt.

De tijding verspreidde zich ***alom****. God is* ***alom*** *tegenwoordig.*

Ik kan niet ***overal*** *tegelijk zijn! Ik ben* ***overal*** *en nergens. Hij is* ***overal*** *heen geweest.*

Bloemen zie ik ***allerwegen****. Van* ***allerwegen*** *stroomde 't volk toe.* ***Allerwegen*** *heerste er een bedrijvige drukte.*

195. ALS, DAN.

Voegwoorden van vergelijking.

Als wordt gebruikt in de vergelijkende trap van gelijkheid.

Synoniemen

VOORBERICHT

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederduitsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen meedelen, opdat in een latere druk eventuële aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. C.

J. CAUBERGHE

NEDERLANDSE TAALSCHAT

BREPOLS

nederlandse taalschat

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS